

Mateusz Sobeczko

Zwalczanie budownictwa sakralnego przez władze komunistyczne na Górnym Śląsku na przykładach Jastrzębia-Zdroju, Tychów i Katowic w latach 1970-1980 jako próba przebudowy i "laicyzacji" przestrzeni publicznej

---

Pisma Humanistyczne 12, 315-337

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mateusz Sobeczko

Zwalczanie budownictwa sakralnego przez władze komunistyczne na Górnym Śląsku na przykładach Jastrzębia-Zdroju, Tychów i Katowic w latach 1970-1980 jako próba przebudowy i „laicyzacji” przestrzeni publicznej

Wstęp

Jednym z głównych celów polityki nowych władz komunistycznych po 1945 roku była ateizacja społeczeństwa oraz zwalczanie budownictwa sakralnego. Kwestie te były elementem spójnym pomiędzy Kościołem a komunistycznym państwem, dążącym do laicyzacji życia społecznego. Plan powstania „miast bez Boga”¹ nie był tylko chwytliwym zwrotem propagandowym, ale realnym celem, do którego władze dążyły poprzez centralnie sterowaną politykę. Szczegółowo naświetlona zostanie polityka władz komunistycznych wobec budownictwa sakralnego w latach 1970-1980, ponieważ z jednej strony pokutuje przekonanie, że dekada rządów Edwarda Gierka charakteryzowała się złagodzeniem polityki wo-

---

¹ J. Myszor, *Wznoszenie z ruin*, „Gość Niedzielny” 2008, nr 28, dodatek „Przez morze czerwone. Kościoł w Polsce pod rządami komunistów. Budowanie kościołów w PRL”, s. 3.

bec Kościoła² – czemu przeczą źródła archiwalne – a z drugiej strony, władze na masową skalę dążyły do laicyzowania społeczeństwa środkami propagandowymi i stosowaniem różnorodnych metod walki z Kościołem³.

Działania władz komunistycznych wobec budownictwa sakralnego

Traktowanie przez władzę kwestii budownictwa sakralnego, jako elementu „laicyzacji” przestrzeni publicznej, można odnaleźć w słowach z memoriału pracownika Urzędu do Spraw Wyznań, Aleksandra Merkera, ze stycznia 1971 roku, w którym stwierdził, że: „kierownictwo episkopatu przykłada dużą wagę do zwiększania sieci kościołów i kaplic, upatrując w tym jeden ze sposobów przeciwdziałania procesom laicyzacyjnym”⁴. Merker zwrócił uwagę na to, że działanie Kościoła zmierzało do przeciwdziałania procesowi laicyzacji, do której dążyły władze państwowe.

Zezwolenia na budowę nowych kościołów w latach 1970-1980 wydawane były centralnie. Do głównych przyczyn podejmowania negatywnych decyzji – zdaniem władz – można zaliczyć brak materiałów budowlanych. Bardzo często władze odwoływały się w swoich decyzjach do argumentu braku potrzeby budowy, ponieważ w ich

---

2 Potwierdzają to między innymi ankiety przeprowadzone przez studentów historii Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w latach 2012-2014 wśród swoich bliskich, krewnych i znajomych żyjących w okresie Polski Ludowej. Ankietowanym zadane zostało pytanie o ocenę stosunków państwo-Kościół i część osób podkreślała polepszenie stosunku władz do Kościoła katolickiego. Dla przykładu podaję dwa cytaty: „W latach 50 można było zauważyć konflikt kościoła z państwem. Sytuacja ta unormowała się zwłaszcza w latach 70, a stosunki zaczęły układać się poprawnie”, „Do lat 70-tych kiepskie. Potem lepsze za czasów Gierka, chociażby ze względu na zezwolenia na budowę Kościoła”. Ankiety przeprowadzone przez studentów historii Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w latach 2012-2014 wśród swoich bliskich, krewnych i znajomych żyjących w okresie PRL-u, (mps w posiadaniu autora). J. Eisler, *Siedmiu wspaniałych. Poczet pierwszych sekretarzy KC PZPR*, Warszawa 2014, s. 255-256.

3 Szerzej o prowadzonej przez władze komunistyczne laicyzacji: M. Sobeczko, *Między konformizmem a kontestacją. Polskie społeczeństwo wobec budowy nowej socjalistycznej rzeczywistości przez władze komunistyczne w latach 1945-1989*, Pisma Humanistyczne” 2013, nr XI, s. 40-41; M. Sobeczko, *Ponad granicami. Budowa nowej socjalistycznej rzeczywistości przez polskie władze komunistyczne w latach 1945-1989*, [w:] *Problematyka granic w refleksji społeczno-humanistycznej*, red. M. Kornacka, G. Libor, M. Szpoczek-Sało, Katowice 2012, s. 49-66.

4 *Dokument nr 1. Memoriał Aleksandra Merkera z Urzędu do Spraw Wyznań dotyczący zasad i kierunków polityki wyznaniowej PRL ze stycznia 1971 r.*, [w:] A. Friszke, *PRL wobec Kościoła: akta Urzędu do Spraw Wyznań 1970-1978*, Warszawa 2010, s. 79.

opinii istniejące miejsca kultu zaspokajały w pełni potrzeby wiernych⁵. Członek Biura Politycznego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (dalej: PZPR) Stanisław Kania – odpowiedzialny w latach siedemdziesiątych między innymi za sprawy wyznaniowe – zapowiadał na początku dekady lat siedemdziesiątych brak zgody na masowe budownictwo i deklarował prowadzenie akcji politycznych w miejscach szczególnie niebezpiecznych dla władz, w których istniała groźba wybuchu niezadowolenia na tym tle. Decyzje pozytywne miały być również uzależnione od postawy biskupa wobec władz komunistycznych⁶.

Przepisy prawne, regulujące kwestię budownictwa sakralnego, pochodziły z lat pięćdziesiątych. Podstawą był wydany w dniu 27 marca 1957 roku Okólnik nr 3 Urzędu do Spraw Wyznań, który regulował przepisy prawa budowlanego i sposób uzyskiwania zezwoleń oraz materiałów budowlanych. W latach siedemdziesiątych w tej kwestii nie nastąpiły żadne zmiany⁷. Według Okólnika nr 3 o budowę kościoła mogła starać się jedynie kuria biskupia, która co roku miała składać plan budownictwa sakralnego do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej (dalej: WRN), a dopiero ten organ władzy wydawał pozwolenia⁸. W dniu 24 września 1974 roku została przyjęta nowa ustawa o prawie budowlanym, która weszła w życie z dniem 1 marca 1975 roku. Nowy normatyw jeszcze mocniej ograniczał możliwości działania Kościoła, poprzez jeszcze większe dyskryminowanie zgłaszanych wniosków budowlanych, a także poprzez wprowadzenie nowych procedur planistycznych, które nie dawały mu możliwości negocjacyjnych⁹.

Władze państwowe wykorzystywały również wiedzę o funkcjonowaniu Kościoła w celu ograniczenia jego roli. Między innymi powoływały się na niechęć wielu

5 A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół w Polsce (1945-1989)*, Kraków 2003, s. 260; R. Gryz, „Na masowe budownictwo sakralne nie pójdziemy” *Ekipa Gierka wobec budowy katolickich świątyń (1970-1980)*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2005, nr 1, s. 130; A. Dudek, *Problem budownictwa sakralnego w stosunkach państwa z Kościołem rzymskokatolickim w Polsce w latach 1957-1970*, „Dzieje Najnowsze” 1995, nr 1, s. 32.

6 A. Dudek, *Lawirowanie. Ekipa Gierka wobec Kościoła katolickiego (1971-1978)*, „Więź” 1999, nr 7, s. 126-127; *Dokument nr 80. Protokół z posiedzenia Zespołu KC d/s Polityki Wyznaniowej w dniu 19 listopada 1971 roku*, [w:] *Tajne dokumenty. Państwo – Kościół 1960-1980*, Londyn 1996, s. 381.

7 W. Skworec, *Budownictwo kościołów w diecezji katowickiej w latach 1945-1989*, Katowice 1996, s. 64-67; A. Dudek, *O działaniach antykościelnych władz PRL w latach 1958-1966*, „Chrześcijanin w Świecie. Zeszyty ODiSS” 1994, nr 1, s. 192.

8 W. Skworec, *Budownictwo kościołów...*, s. 11-12; A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół...*, s. 118; Ł. Marek, „Kler to nasz wróg”. *Polityka władz państwowych wobec Kościoła katolickiego na terenie województwa katowickiego w latach 1956-1970*, Katowice 2009, s. 120.

9 R. Gryz, *Pozwolić czy nie? Władze PRL wobec budownictwa katolickich obiektów sakralnych w latach 1971-1980*, Kielce 2007, s. 181-182.

proboszczów do wydzielania nowych parafii i budowy nowych świątyń, ponieważ większość kosztów budowy ponosiła parafia macierzysta, a w wyniku powstania nowego miejsca kultu spadała liczba wiernych, a tym samym dochody istniejącej parafii. Władze jednak nie uwzględniły diametralnej zmiany, jaka zaszła po 1945 roku, kiedy na Górnym Śląsku zachodziły intensywne procesy industrializacji i urbanizacji. Zmieniło się również wtedy podejście wielu duchownych do kwestii budowy nowych kościołów, ponieważ zwiększająca się liczba wiernych utrudniała duszpasterstwo w parafii. Władze posługiwały się wszystkimi dostępnymi argumentami, które mogły wpłynąć na postawę duchownego. W tym celu zwracały się wielokrotnie do księży personalnie i powoływały się na sytuację materialną duchownego, między innymi kusząc propozycją kupna nowego samochodu. Taka sytuacja miała miejsce w trakcie spotkania księdza proboszcza parafii pod wezwaniem świętej Marii Magdaleny w Tychach, Eugeniusza Świerzego, z przewodniczącym Prezydium Miejskiej Rady Narodowej (dalej: MRN) w Tychach, Eugeniuszem Szyją, w dniu 17 lutego 1973 roku: „Na zakończenie przewodniczący stwierdził, że ksiądz Świerzy, który należy do ludzi myślących i mądrych stara się o budowę nowego kościoła, a więc tym samym pomniejsza swoją parafię, przez co dochody parafii będą mniejsze, a przecież chodzi o to, żeby ksiądz, który ma »Syrenę« kupić sobie lepszy pojazd. Ksiądz nie musi przecież wiernie wykonywać poleceń swoich zwierzchników. – Ksiądz Świerzy odpowiada na to – że Przewodniczący nie może »napuszczać go na biskupa« bo on polecenia musi wykonywać”¹⁰. Innym celem władz była próba skłócenia kleru parafialnego z biskupem i zarządzeniami kurialnymi. Powodów zatargów bywało dużo, ale najwięcej finansowych. Władze znały ten problem i próbowały go wykorzystywać dla swoich celów, co było jednak bardzo trudne, ponieważ większość duchowieństwa rozumiała charakter Kościoła jako instytucji powszechnej i hierarchicznej. Z tego względu duchowni pozostawali wierni biskupom jako zwierzchnikom. Tylko w nielicznych sytuacjach udało się władzom podgrzewać te niesnaski pomiędzy duchowieństwem.

Przed każdorazowym wydaniem zezwolenia na budowę nowego kościoła, władze państwowe przeprowadzały szczegółowe analizy, które przygotowywane były przez lokalne instancje partyjne, władze miejskie, Służbę Bezpieczeństwa (dalej: SB) oraz organy wojewódzkie. Ostateczna decyzja wydawana była centralnie na podstawie zgromadzonego materiału. Warto jednak podkreślić, że w tej całej piramidzie de-

10 Archiwum Państwowe w Katowicach [dalej: APKat.], Urząd Wojewódzki w Katowicach, nr 543, Wydział do Spraw Wyznań, Tychy Czuloń Parafia św. Krzyża (1971-1984), sygn. 545, Notatka służbowa z dnia 17 II 1973 r., k. 53-54.

czyjnej najważniejszy głos należał do władz wojewódzkich, które miały najlepsze rozeznanie w sytuacji na swoim terenie. Władze centralne nie znały nastrojów panujących w każdej, nawet najmniejszej parafii. Prowadzona przez PZPR gra polegała na wydaniu kilku pozwoleń. Tym samym zamykano usta biskupowi i powstrzymywano kurię i wiernych przed stawianiem nowych żądań. Dodatkowo zezwolenia wydawane były w taki sposób, aby czynić jak najmniejszą szkodę partii, czyli w miejscach, gdzie nowy budynek sakralny nie był sprawą priorytetową. Powodowało to również bardzo często rozgoryczenie biskupa. Dla prowadzenia przez władze takiej gry, niezbędne były wspomniane wyżej analizy władz lokalnych, które gromadziły informacje, na temat liczby wiernych, odległości od istniejącego kościoła, panujących nastrojów społecznych, planów władz państwowych w kwestii ewentualnej rozbudowy osiedla czy intensywności starań kurii o budowę nowej świątyni.

Za wzorcowy przykład takiej gry można uznać sprawę budowy kościoła w Katowicach-Szopienicach: „Parafia ta jest nielegalna. Obrzędy religijne odbywają się w adaptowanym na ten cel baraku o powierzchni 160 m² znajdującym się na parceli będącej własnością kościoła. Działanie placówki objęte jest około 10 tys. mieszkańców. W przyszłości władze miasta przewidują rozbudowę osiedla domków jednorodzinnych dla około 6 tys. mieszkańców. Kuria corocznie od 1974 r. starała się o zgodę na rozbudowę tego kościoła /praktycznie budowa nowego/. Zgoda na budowę nowego kościoła nie powiększa ilości obiektów sakralnych a stanowi jedynie polepszenie warunków istniejących. Wyrażając zgodę oddala się tym samym inne wnioski korzystniejsze dla Kurii Diecezjalnej”¹¹. Przytoczona opinia pokazuje, jak działał mechanizm partyjnej polityki wyznaniowej: wyrażono zgodę na rozbudowę, jednak w taki sposób aby w jak najmniejszym stopniu zaszkodzić laicyzacyjnej polityce władz. W omawianym przypadku wydanie zgody na rozbudowę kościoła w Szopienicach nie zwiększało liczby istniejących świątyń w województwie, a jedynie poprawiało warunki w jednej z istniejących parafii.

Jeszcze innym przykładem realizacji polityki budownictwa sakralnego był kościół przy ulicy Granicznej w Katowicach: „Kościół posiada powyżej 250 m². W parafii mieszka około 10 tysięcy mieszkańców w tym około 5 tysięcy osób na nowym osiedlu Paderewskiego, które po zakończeniu budowy osiągnie 15-20 tysięcy mieszkańców. Z przeprowadzonego rozeznania wynika, że istnieją możliwości rozbudowy kościoła.

11 Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach [dalej: AIPNKat.], Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych [dalej: WUSW] w Katowicach, Budownictwo kościelne 1978-1980, sygn. IPN Ka 085/6, t. 5, Plan budownictwa sakralnego i kościelnego na rok 1978, opracowany na podstawie zgłoszeń kurii: katowickiej, krakowskiej, opolskiej, kieleckiej i częstochowskiej oraz innych kościołów i związków wyznaniowych, k. 151-152.

Sprawa rozbudowy kościoła była wnioskowana przez Kurię w planach budownictwa po raz trzeci. Wnioskowany kościół do rozbudowy znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie rozbudowującego się osiedla Paderewskiego. Pozytywne rozpatrzenie wniosku jest uprzedzeniem późniejszych starań Kurii o budowę nowego kościoła, jakie może nastąpić w wyniku rozbudowy osiedla¹². W tym przypadku celem władz było uprzedzenie starań katowickiej kurii o budowę nowego kościoła na ciągle rozbudowującym się Osiedlu Paderewskiego w Katowicach.

Do pierwszego większego wyłomu w kwestii budownictwa sakralnego doszło w 1973 roku, kiedy wydanych zostało 40 nowych zezwoleń w całej Polsce. Moment wybrany został nieprzypadkowo, o czym Aleksander Merker, zastępca dyrektora Urzędu ds. Wyznań w Warszawie, poinformował wojewódzkie wydziały do spraw wyznań w całym kraju: „Proszę Towarzyszy! Do wydanych tym razem zezwoleń przykładana jest bardzo duża waga polityczna. Towarzysze macie rozeznanie cyfrowe, macie doświadczenie i wiecie, że takiego udzielenia 40 zezwoleń naprawdę nie było od wielu, wielu lat. Moment jest wybrany nie przypadkiem. Stanowi on swego rodzaju kontratak ze skrzydła we wiadomej sytuacji związanej ze sprawami oświatowymi i wychowawczymi¹³. Licznie wydane zezwolenia miały – zdaniem władz – wyciszyć opór duchowieństwa wobec wprowadzanej w 1973 roku reformy oświaty, której postanowienia godziły w działanie Kościoła katolickiego, poprzez promowanie socjalistycznego wychowania oraz wprowadzenie tzw. szkół zbiorczych, które zdaniem duchowieństwa miały utrudniać albo wręcz uniemożliwiać nauczanie katechezy przy parafiach, ze względu na planowane wprowadzenie zajęć pozalekcyjnych. Przewodniczący Prezydiów WRN osobiście mieli poinformować biskupów o wydanych pozwoleńniach do dnia 10 września, aby wyprzedzić plenarną konferencję Episkopatu, która miała odbyć się w połowie września oraz przygotowane na październik modlitwy w intencji budowy nowych kościołów. Władze centralne sugerowały, by tam, gdzie do spotkania nie dojdzie w proponowanym terminie ze względu na urlop, rozmowy przeprowadzić w pierwszej połowie sierpnia, co miało zminimalizować ostrze polityczne sierpniowych uroczystości kościelnych na Jasnej Górze¹⁴.

Władze celowo przeciągały załatwienie wszystkich formalności, związanych

12 Ibidem, k. 152.

13 AIPNKat., WUSW w Katowicach, sygn. IPN Ka 085/5, Telekonferencja wygłoszona przez V-ce Dyrektora ds. Wyznań – Aleksandra Merkera 3 sierpnia 1973 o godz. 11.00-11.10, k. 110-111.

14 AIPNKat., WUSW w Katowicach, sygn. IPN Ka 085/5, k. 111; Archiwum Akt Nowych [dalej: AAN], Urząd do Spraw Wyznań w Warszawie, nr 1587, Narady dyrektorów wydziałów d/s wyznań 1973-1978 r., sygn. 127/18, Protokół z narady z kierownikami Wydziałów do Spraw Wyznań z dnia 3 VIII 1973 r., k. 57-59.

z budową nowej świątyni, w tym ustalenie lokalizacji nowego obiektu, projektu roboczego i technicznego oraz zezwolenia na rozpoczęcie budowy¹⁵. Przydzielano tereny najgorsze z możliwych, ingerowano w metraż kościołów i probostw, a nawet cofano wydane już zezwolenia¹⁶. Dla przykładu można prześledzić przedłużanie załatwienia wszelkich formalności w Jastrzębiu-Zdroju, gdzie zgoda na budowę została wydana 5 kwietnia 1974 roku. Teren przeznaczony na budowę świątyni przeszedł na własność Kościoła 30 października 1974 roku. W dniu 30 sierpnia 1975 roku przez prezydenta miasta, Zenona Poloka, wydana została zgoda na prowadzenie prac budowlanych. Budowę zakończono dopiero w grudniu 1980 roku. Nowa świątynia – pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny Matki Kościoła – została poświęcona 21 grudnia 1980 roku. Przy budowie tej świątyni problemem było również doprowadzenie drogi na plac kościelny. Pierwsze prace nielegalnie zostały poczynione już w 1975 roku, ale po interwencji władz zostały wstrzymane. Ostatecznie droga została doprowadzona do kościoła w trakcie stanu wojennego w 1982 roku¹⁷.

Zdaniem SB w „Sprawozdaniu o stanie bezpieczeństwa i porządku publicznego na terenie woj. katowickiego za 1971 rok” działania Kościoła na Górnym Śląsku w 1971 roku skierowane były przede wszystkim w kierunku rozwoju budownictwa sakralnego: „Ściśle z tym kierunkiem łączy się dążenie do wywoływania konfliktów społecznych, do skłócenia wierzących z władzami państwowymi. Areną sprzyjającą rozgrywaniu tego założenia jest budownictwo sakralne. Fakt, że ich żądania w zakresie budownictwa nie pozostają w żadnej proporcji do ewentualnych faktycznych potrzeb, jak też zalecany przez biskupów sposób działania w tych sprawach potwierdza tezę, że nie chodzi tutaj tylko o dach nad głową dla modlących się. Chodzi o prowokowanie władz, o uwikłanie ich w konflikty z wiernymi poprzez stosowanie sankcji wobec wiernych i niższego duchowieństwa”¹⁸. Zdaniem SB prowadzone przez Kościół starania o nowe świątynie miały na celu wywoływanie konfliktów społecznych, a nie – jak sugerował Kościół – poprawę sytuacji duszpasterskiej w śląskich parafiach. Zdaniem służb nowe żądania przekraczały potrzeby wiernych.

15 R. Gryz, *Pozwolić czy nie?...*, s. 189.

16 W. Skworc, *Zarys historii budownictwa sakralnego w Diecezji katowickiej w latach 1930-1990*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1994-1995, nr 27-28, s. 93.

17 M. Kłakus, *Parafia pw. Najświętszej Maryi Panny Matki Kościoła w Jastrzębiu-Zdroju w latach 1974-1980: budowa kościoła i tworzenie parafii*, Katowice 2006, s. 30-40.

18 APKat., Komitet Wojewódzki PZPR w Katowicach, nr 1793, Posiedzenia Egzekutywy, Posiedzenie Egzekutywy KW w dniu 24 II 1972 r., sygn. 301/IV/609, Sprawozdanie o stanie bezpieczeństwa i porządku publicznego na terenie województwa katowickiego za 1971 rok, k. 29.

Kościół katolicki wobec działań władz w kwestii budownictwa sakralnego

Jednym z najważniejszych zadań Kościoła katolickiego w latach siedemdziesiątych na Górnym Śląsku była kwestia budownictwa sakralnego, zwalczanego przez władze państwowe. Starania Kościoła o nowe świątynie prowadzone były w trzech przypadkach: gdy budowane było nowe osiedle; gdy wierni mieli do pokonania zbyt dużą odległość do kościoła; gdy wielkość obecnego obiektu sakralnego nie była adekwatna do liczby wiernych, przynależących do parafii¹⁹.

Władze celowo przeciągały w czasie odpowiedź na wnioski tak, aby przedłużyć rozpoczęcie załatwiania wszelkich formalności związanych z budową, a także prac budowlanych, na kolejny rok. Powodem zwłoki była również konieczność uzgadniania pozwoleń z centralą w Warszawie, gdzie analizowano przedstawione przez kurie plany i przesłane informacje, zebrane w terenie przez władze wojewódzkie, lokalne i SB. Potwierdza to notatka Wydziału Administracyjnego Komitetu Centralnego PZPR z 8 listopada 1971 roku: „Budownictwa sakralnego nie traktujemy jako tematu rozmów z Episkopatem. Wyraźnie im [Episkopatowi – M.S.] oświadczono, iż nie zgadzamy się na rozwijanie budowy obiektów sakralnych. Mamy nad tym pełną kontrolę, wszystkie decyzje są podejmowane centralnie”²⁰. Przeciwno przeciąganiu wydania zezwoleń występował biskup katowicki Herbert Bednorz, który wielokrotnie ponaglał władze wojewódzkie, chcąc jak najszybciej rozpocząć prace.

W 1975 roku dwukrotnie – 25 kwietnia i 21 czerwca – wysyłał pisma w tej sprawie do władz wojewódzkich²¹.

Inną formą wpływania na władze państwowe było wysuwanie postulatu budowy nowych świątyń w trakcie głoszonych przez biskupa Bednorza kazań i w czasie pielgrzymek stanowych do Piekar Śląskich, co nie podobało się władzom. Negatywnie oceniane były również wystąpienia innych duchownych, a także angażowanie osób świeckich, w tym umundurowanych górników, w starania o zezwolenie na budowę

19 R. Gryz, „Na masowe budownictwo sakralne nie pójdziemy”..., s. 130.

20 Dokument nr 4. Notatka Wydziału Administracyjnego KC PZPR o aktualnych problemach polityki wyznaniowej z 8 listopada 197 r., [w:] A. Friszke, op.cit., s. 116.

21 Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach [dalej: AAKat.], Akta Rzeczowe, Budownictwo kościołów w diecezji 1972-1979, sygn. ARZ 1076, Pisma biskupa Herberta Bednorza do wojewody katowickiego z dnia 25 IV i 21 VI 1975 r., k. 153-158.

nowych świątyń²². Duże znaczenie miało mianowanie biskupa Bednorza przewodniczącym powołanej w 1972 roku Nadzwyczajnej Komisji Episkopatu Polski ds. Budowy Kościołów. Episkopat w ten sposób chciał docenić działania biskupa Bednorza na rzecz budownictwa sakralnego w diecezji katowickiej²³.

Dużą rolę w uzyskiwaniu zezwoleń na budownictwo sakralne odgrywały naciski społeczne. Wierni poprzez pisanie listów, petycji i wysyłanie delegacji do władz wywierali na nie presję²⁴. Zdaniem części badaczy²⁵, władze tylko pod szczególnym naciskiem wiernych wydawały zezwolenia, aby uniknąć niepokojów społecznych. Nie należy jednak przeceniać tego czynnika. Faktycznie władze nie zamierzały w latach siedemdziesiątych wywoływać społecznych konfliktów, ale kwestia ta była o wiele bardziej skomplikowana. Prowadzona była przez władze gra, której celem było ograniczenie roli Kościoła. Z zachowanej dokumentacji wynika, że nacisk wiernych nie był decydującym argumentem. Władzy chodziło raczej o wciągnięcie Kościoła w bezsensowne starania, pochłaniające czas, a decyzja wydawana była i tak przez władze państwowe.

W obliczu notorycznego braku zgody na budowę nowych kościołów, duchowni decydowali się na nielegalne budownictwo sakralne. W tym celu budowano nowe, prowizoryczne obiekty lub adaptowano już istniejące, na przykład stodoły, stare kaplice, budynki mieszkalne, gospodarce, a także chlewy. Przeciwno tego typu działaniom występowali członkowie PZPR, funkcjonariusze SB i Milicji Obywatelskiej (dalej: MO), którzy prowadzili czynności rozpoznawcze (ewidencja) oraz zapobiegawcze. Budynki, które mimo tych działań powstały, były w brutalny sposób burzone lub podpalane. Wobec osób odpowiedzialnych za budowę wyciągano konsekwencje prawne, w postaci aresztowań, wielogodzinnych przesłuchań, nakładano kary grzywny lub więzienia. Grożono utratą pracy i aresztowaniem. Mimo tych wszystkich

---

22 AAKat., Akta Rzeczowe, Protokoły rozmów z władzami. Korespondencja. Memoriały 1971-1985, sygn. ARZ 00647, Sprawozdanie z rozmowy gen. Jerzego Ziętka z biskupem Herbertem Bednorzem z dnia 15 IX 1972 r., k. 104; W. Skworc, *Zarys historii...*, s. 98; W. Skworc, *Budownictwo kościołów...*, s. 17

23 R. Gryz, *Między liberalizacją a dezintegracją. Stosunki państwo-Kościół w latach siedemdziesiątych*, [w:] *Stosunki państwo – Kościół w Polsce 1944-2010. Studia i materiały*, red. R. Łatka, Kraków 2013, s. 74; W. Skworc, *Budownictwo kościołów...*, s. 20.

24 W. Skworc, *Budownictwo kościołów...*, s. 17; W. Skworc, *Zarys historii...*, s. 87; R. Gryz, *Pozwolić czy nie?...*, s. 105-118; *Dokument nr 2. Analiza sytuacji wnioski dotyczące polityki wyznaniowej przedstawione przez Wydział Administracyjny KC PZPR na posiedzenie Biura Politycznego KC PZPR 23 lutego 1971 r.*, [w:] A. Friszke, op.cit., s. 100.

25 K. Pawlicka, *Polityka władz wobec Kościoła katolickiego (grudzień 1970 – październik 1978)*, Warszawa 2004, s. 80.

działań obiekty nielegalne powstawały przy udziale wiernych, a w trakcie prób ich wyburzenia w obronie stawały kobiety i dzieci²⁶, tak jak miało to miejsce w Jastrzębiu-Zdroju w 1973 roku.

Sytuacja budownictwa sakralnego na Górnym Śląsku w latach siedemdziesiątych – na przykładach Jastrzębia-Zdroju, Tychów i Katowic

Lata siedemdziesiąte charakteryzowały się na Górnym Śląsku szybkim rozwojem urbanizacyjnym i demograficznym. Na masową skalę powstawały wówczas nowe osiedla z tzw. wielkiej płyty. Na Górny Śląsk zaczęła ściągać ludność z całej Polski do pracy w przemyśle, przede wszystkim w górnictwie. Promowano ten region jako socjalistyczne „Eldorado”, w którym łatwo o pracę i mieszkanie, a także o życiowy sukces²⁷. Jednocześnie zdaniem Jerzego Myszora: „Lansowano na siłę budowę miast bez Boga, nie bacząc na to, że budowa kościoła była jednym z najbardziej istotnych czynników integrujących nowe, zróżnicowane pochodzeniem społeczności”²⁸.

Sytuację śląskiego Kościoła pod względem budownictwa sakralnego na początku lat siedemdziesiątych oddają słowa biskupa Józefa Kurpasa, skierowane w dniu 4 marca 1972 roku do Sekretariatu Episkopatu Polski. Zdaniem biskupa w diecezji katowickiej powstały 33 nowe osiedla bez świątyń, czyli około 200 tysięcy wiernych było pozbawionych dostępu do kościołów²⁹. W swoim artykule Wiktor Skworec wymienił trzy miejsca na Górnym Śląsku, w których władze przez lata nie wyrażały zgody na budowę nowych kościołów, a były to Osiedle Tysiąclecia w Katowicach, Tychy oraz Jastrzębie-Zdrój, z tego względu zawęzę szczegółowe przedstawienie skomplikowanej kwestii budownictwa sakralnego, do scharakteryzowania tych trzech miejsc w ówczesnym województwie katowickim³⁰.

Najradykałniej problem budownictwa sakralnego objawił się na terenie Jastrzębia-Zdroju. W tym niewielkim miasteczku, które od XIX wieku znane było jako uzdro-

26 R. Gryz, *Pozwolić czy nie?...*, s. 231-267; R. Gryz, „*Na masowe budownictwo sakralne nie pójdziemy*”..., s. 144-149.

27 W. Skworec, *Budownictwo kościołów...*, s. 36-37.

28 J. Myszor, *op.cit.*, s. 3.

29 AAKat., Akta Rzeczowe, Budownictwo kościołów w diecezji 1972-1979, sygn. ARZ 1076, Pismo biskupa Józefa Kurpasa do Sekretariatu Episkopatu Polski z dnia 4 III 1972 r., k. 29-30.

30 W. Skworec, *Miały być miasta bez Boga*, „Gość Niedzielny” 2008, nr 28, dodatek „Przez morze czerwone. Kościół w Polsce pod rządami komunistów. Budowanie kościołów w PRL”, s. 3.

wisko, zaszły po zakończeniu II wojny światowej intensywne procesy industrialne, związane z rozbudową przemysłu górniczego. Towarzyszyła im szybka urbanizacja i zmiany demograficzne³¹. W tych skomplikowanych warunkach musiał odnaleźć się lokalny Kościół, w skład którego wchodziły dwa kościoły: starszy pod wezwaniem Świętej Katarzyny w Jastrzębiu Górnym, gdzie w latach siedemdziesiątych proboszczami byli dwaj duszpasterze – w latach 1971-1974 ksiądz Czesław Podleski, a w latach 1974-1979 ksiądz Bernard Czernecki – oraz młodszy pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa, którego duszpasterzem był ksiądz Anzelm Skroboł³². W wyniku wzrostu liczby ludności oraz w związku z niewielkimi możliwościami duszpasterskimi dwóch małych świątyń pojawiła się duża potrzeba budowy nowych obiektów sakralnych. W takiej sytuacji doszło do konfliktu z władzami państwowymi, które widziały Jastrzębie – zaraz po Tychach – jako nowe miasto socjalistyczne, w którym nie było miejsca na nowe świątynie.

Władze polityczne były przekonane o trudnej sytuacji Kościoła w Jastrzębiu i świadome konieczności powstania nowego obiektu sakralnego. Zdawały sobie również sprawę z tego, że możliwy był wybuch niezadowolenia społecznego: „Biorąc te wszystkie elementy pod uwagę, jak i to, że od dłuższego czasu istnieje ze strony mieszkańców osiedli satelitarnych miasta Jastrzębia 2 nacisk, przejawiający się m.in. w dążeniu do wybudowania nowych obiektów sakralnych na terenie miasta, zespół [w Prezydium MRN w Wodzisławiu – M.S.] po wszechstronnym przeanalizowaniu przedmiotowej sprawy, wyraża pogląd, że dla złagodzenia istniejących napięć, jakie notuje się u części mieszkańców Jastrzębia, wskazane jest wydanie pozytywnej opinii na budowę w Jastrzębiu 2 jednego kościoła, z jednoczesną lokalizacją w pobliżu osiedla Jastrzębia III i osiedla Jastrzębie”³³.

W obliczu tak trudnej sytuacji duszpasterskiej duchowni jastrzębscy prowadzili starania o zgodę na budowę nowego kościoła. W tym celu skierowali w grudniu

31 M. Kłakus, op.cit., s. 12-16.

32 Parafie Jastrzębia-Zdroju, http://www.encyklo.pl/index.php5?title=Kategoria:Parafie_-_J, (12.10.2014); I. i W. Walowie, *Budowanie nowego kościoła*, [w:] *Wspomnienia o księdzu Czesławie Podleskim*, red. S. Michałowski, Katowice 2010, s. 44; W. Skworc, *Budownictwo kościołów...*, s. 141-142; Cz. Podleski, *Biskup moich święceń kapłańskich. Wspomnienie*, [w:] *Ks. bp dr Herbert Bednorz. Działalność duszpasterska*, red. R. Brom, J. Malicki, J. Śliwiok, Katowice 2007, s. 74; S. Skotnica, *Działalność duszpasterska a polityczno-społeczne postawy robotników Jastrzębiu-Zdroju w latach 1980-1981*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1992-1993, nr 25-26, s. 122.

33 APKat., Urząd Wojewódzki w Katowicach, nr 543, Wydział do Spraw Wyznań, Jastrzębie-Zdrój Parafia św. Barbary (1972-1976), sygn. 151, Wyciąg z pisma Przewodniczącego Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Wodzisławiu z dnia 12 III 1971 r. dot. budownictwa sakralnego w powiecie wodzisławskim, k. 54; W. Skworc, *Budownictwo kościołów...*, s. 94-95.

1970 roku pisma do Prezydium WRN w Katowicach i Wydziału do Spraw Wyznań, domagając się zgody na budowę dwóch obiektów³⁴. Kolejne pismo w tej sprawie zostało wysłane 27 stycznia 1971 roku z parafii pod wezwaniem Świętej Katarzyny w Jastrzębiu. Domagano się budowy dwóch nowych kościołów – na osiedlu III oraz na peryferiach Jastrzębia Górnego, w kierunku na Bzie Zameckie. Prośbę swą motywowali rozbudową miasta – wówczas na samym osiedlu III mieszkało ponad 14 tysięcy ludzi – oraz skromnością istniejącej bazy parafialnej. Argumentowali ją także trudną sytuacją wiernych, którzy w trakcie nabożeństw musieli stać na dworze niezależnie od pogody. Duchowni powoływali się również na prośby samych mieszkańców, którzy podczas odwiedzin duszpasterskich domagali się budowy kościoła. Innym problemem był brak drogi dojazdowej, która w trakcie deszczu czy roztopów tonęła w błocie, co utrudniało wiernym dotarcie do kościoła, a dzieciom na katechizację³⁵.

Potrzeba budowy nowej świątyni w Jastrzębiu odnotowywana została również w kwestionariuszach z wizytacji kanonicznych: „Pałaca potrzeba budowy nowego kościoła, bo istniejący jest absolutnie niewystarczający, by pomieścić wszystkich parafian”³⁶.

Wobec braku zgody władz państwowych na budowę nowych kościołów w Jastrzębiu, doszło do powstania w latach 1971-1973 trzech nielegalnych obiektów sakralnych. Pierwszy wybudowany został na osiedlu Przyjaźń, na terenie parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa. Jego budowę ukończono 14 listopada 1971 roku. Został erygowany 9 grudnia 1971 roku. Był to budynek murowany o powierzchni 128 m² i kubaturze 670 m³. Powstał z inicjatywy proboszcza księdza Anzelma Skroboła oraz parafian³⁷. W dniu 19 listopada 1971 roku władze wydały decyzję o wstrzymaniu robót budowlanych bądź rozbiórcze, motywując swoją decyzję tym, że „obiekt

34 APKat., Urząd Wojewódzki w Katowicach, nr 543, Wydział do Spraw Wyznań, Jastrzębie-Zdrój Parafia N.S.P.J. (1955-1990), sygn. 150, Pismo z dnia 30 XII 1970 r., [np].

35 APKat., Urząd Wojewódzki w Katowicach, nr 543, Wydział do Spraw Wyznań, Jastrzębie-Zdrój Parafia św. Katarzyny (1968-1989), sygn. 156, Pismo do Prezydium WRN Wydział do Spraw Wyznań z dnia 27 I 1971, k. 100.

36 AAKat., Akta Lokalne, Jastrzębie-Zdrój. Parafia NSPJ. Ogólne 1938-1988, sygn. AL. 871, Kwestionariusz z wizytacji kanonicznej z 1970 r., k. 282.

37 APKat., Urząd Wojewódzki w Katowicach, nr 543, Wydział do Spraw Wyznań, Jastrzębie-Zdrój Parafia św. Barbary (1972-1976), sygn. 151, Ankieta nielegalnej parafii z dnia 28 II 1973 r., k. 56-57; APKat., Urząd Wojewódzki w Katowicach, nr 543, Wydział do Spraw Wyznań, Jastrzębie-Zdrój Parafia N.S.P.J. (1955-1990), sygn. 150, Notatka służbowa, k. 186; W. Skworec, *Budownictwo kościołów...*, s. 95.

zagroza bezpieczeństwu ludzi”³⁸. Winnym powstania nielegalnego punktu – zdaniem władz – był ksiądz Skrobol, któremu zarzucano, że namawiał do przemienienia stodoły w obiekt kościelny oraz sfinansował samo przedsięwzięcie. Zdaniem Wydziału do Spraw Wyznań w Katowicach ksiądz Skrobol: „Był głównym inicjatorem utworzenia nielegalnej kaplicy w Jastrzębiu-Zdroju – Oś. »Przyjaźń«. Za jego namową Zofia Szotek na swoim gruncie wybudowała pomieszczenie, w którym urządzono kaplicę. Całość przedsięwzięcia finansował ks.[i]ądz]. Ostatnio nie zanotowano wrogich jego wystąpień, tym niemniej jego sylwetkę należy ocenić negatywnie”³⁹.

Władze wojewódzkie w obliczu powstania nielegalnej budowli domagały się od biskupa Bednorza usunięcia księdza Skrobola z Jastrzębia⁴⁰. Żądały również zburzenia nielegalnej budowli lub zakończenia jej użytkowania na cele kościelne od właściciela nieruchomości, którym była Zofia Szotek, która mimo nacisków władz, nie zgodziła się na zamknięcie kaplicy. Swoją decyzję argumentowała względami religijnymi, potrzebą spełniania praktyk religijnych oraz współczuciem wobec ludzi, którzy musieli daleko podążać do kościoła. Jako powód podawała również napięte stosunki społeczne. Przekonywała, że zamknięcie obiektu grozi wybuchem niezadowolenia⁴¹.

Drugą próbą rozwiązania problemu budownictwa sakralnego – w obliczu braku zgody władz na budowę nowych kościołów w Jastrzębiu-Zdroju – była podjęta 30 października 1972 roku przebudowa stodoły na kaplicę na terenie parafii Świętej Katarzyny. Faktyczną przyczyną adaptacji stodoły na cele religijne było malowanie świątyni, która miała stanowić lokal zastępczy na czas remontu. Jednak w obliczu istniejących problemów duszpasterskich w tym mieście, powyższy argument wydaje się mało wiarygodny. Adaptowana stodoła raczej stanowiła nowe miejsce sprawowania kultu, z czego zdawały sobie sprawę władze państwowe⁴². Inicjatorem nielegalnej prze-

38 APKat., Urząd Wojewódzki w Katowicach, nr 543, Wydział do Spraw Wyznań, Jastrzębie-Zdrój Parafia św. Barbary (1972-1976), sygn. 151, Decyzja o wstrzymaniu robót budowlanych lub rozbiórcze z dnia 19 XI 1971 r., k. 45.

39 Ibidem, Ocena potrzeb kościelnych w Jastrzębiu Prezydenta Miasta Zenona Poloka z dnia 15 XII 1975 r., k. 3.

40 AAKat., Akta Rzeczowe, Protokoły rozmów z władzami. Korespondencja. Memoriały 1971-1985, sygn. ARZ 00647, Protokół z rozmowy ks. Bpa Bednorza z pierwszym wiceprzewodniczącym WRN w Katowicach p. Kiermaszkem z dnia 27 XI 1971 r., k. 82-83; W. Skworc, *Budownictwo kościołów...*, s. 95-96.

41 APKat., Urząd Wojewódzki w Katowicach, nr 543, Wydział do Spraw Wyznań, Jastrzębie-Zdrój Parafia św. Barbary (1972-1976), sygn. 151, Pismo Zofii Szotek z dnia 21 I 1972 r., k. 43.

42 APKat., Urząd Wojewódzki w Katowicach, nr 543, Wydział do Spraw Wyznań, Jastrzębie-Zdrój Parafia N.S.P.J. (1955-1990), sygn. 150, Pismo z dnia 9 XI 1973 r., k. 172; APKat., Urząd Wojewódzki w Katowicach, nr 543, Wydział do Spraw Wyznań, Jastrzębie-Zdrój Parafia N.S.P.J. (1955-1990), sygn. 150, Notatka służbowa, k. 186.

budowy był ksiądz proboszcz Czesław Podleski⁴³. Decyzję wstrzymania użytkowania stodoły jako tymczasowego kościoła wydało Prezydium Powiatowej Rady Narodowej (dalej: PRN) w Wodzisławiu Śląskim – Wydział Budownictwa, Urbanistyki i Architektury, od której odwołał się ksiądz Podleski do Prezydium WRN w Katowicach. Zdaniem władz nowy obiekt stanowił zagrożenie dla życia ludzi. Duchowny jednak przekonywał, że nowy punkt sakralny spełnia wszystkie normy prawa budowlanego jest w pełni bezpieczny dla zdrowia i życia ludzi⁴⁴.

Pewne światło na politykę władz rzuca pismo sekretarza generalnego Konferencji Episkopatu Polski biskupa Bronisława Dąbrowskiego do biskupa Bednorza, z którego otrzymujemy informację, że minister Aleksander Skarżyński – dyrektor Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie – nie dopatrywał się w adaptacji stodoły złamania prawa przez duchownego: „W rozmowie tej [16 marca 1973 roku – M.S.] zostało zgodnie stwierdzone, że obiekt ten znajduje się w obrębie świątyni /na terenie kościelnym/, że nie był od nowa wybudowany ale adoptowany dla kultu ze względu na dobro i wygodę wiernych, których jest wiele tysięcy i dlatego musieli bez względu na zimno i deszcz uczestniczyć we Mszy św. na podwórzku parafialnym. Minister Skarżyński nie dopatruje się w tym wypadku zarzucanego przez Prezydium wykroczenia”⁴⁵. Niezależnie od opinii ministra, władze wojewódzkie utrzymały swoją negatywną decyzję w mocy, o czym poinformowały duchownego w czerwcu 1973 roku⁴⁶. Sytuacja ta była także przykładem rozbieżności w prowadzonej polityce wyznaniowej w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (dalej: PRL). W tym przypadku władze centralne były przychylniej nastawione do Kościoła, niż władze szczebla wojewódzkiego.

Trzecią próbą rozwiązania problemów budownictwa sakralnego było wybudowanie w ciągu jednego dnia – 15 wrześniu 1973 roku – drewnianego baraku przy probostwie parafii Świętej Katarzyny, w którym miała być prowadzona katechizacja. W tym przypadku władze zdecydowały się rozebrać nowo powstały budynek siłą, do czego nie dopuścili duchowni i wezwani przez nich – włączeniem o godzinie 1.00 w nocy dzwo-

43 W. Basiak, *Proboszcz*, [w:] *Wspomnienia o księdzu...*, s. 43; AAKat., Akta Lokalne, Jastrzębie Górne. Parafia św. Katarzyny. Kaplica (ze stodoły) przy kościele parafialnym 1972-1973, sygn. 2956, Sprawozdanie z rozmów przeprowadzonych z przedstawicielami władz w sprawie kaplicy przy kościele św. Katarzyny w Jastrzębiu Górnym, k. 1.

44 AAKat., Akta Rzeczowe, Budownictwo kościołów w diecezji 1972-1979, sygn. ARZ 1076, Pismo księdza proboszcza Czesława Podleskiego do Prezydium WRN w Katowicach z dnia 11 XII 1972 r., k. 368-370.

45 AAKat., Akta Lokalne, Jastrzębie Górne. Parafia św. Katarzyny. Kaplica (ze stodoły) przy kościele parafialnym 1972-1973, sygn. 2956, Pismo biskupa Bronisława Dąbrowskiego do Herberta Bednorza z dnia 22 III 1973 r., k. 41.

46 Ibidem, Decyzja z dnia 2 VI 1973 r., k. 44.

nów kościelnych – wierni. W trakcie działań operacyjnych ciężki sprzęt strażacki wpadł do rowu i ostatecznie nie udało się zniszczyć salek⁴⁷. Władze 26 listopada 1973 roku wydały nakaz rozbioru baraku⁴⁸.

W dniu 14 listopada 1973 roku do Prezydium PRN w Wodzisławiu Śląskim skierowane zostało pismo jastrzębskich górników. Mieszkańcy domagali się zgody na przeniesienie zabytkowego drewnianego kościoła z Jedłownika na osiedle Przyjaźń w Jastrzębiu-Zdroju oraz zezwolenia na budowę nowej świątyni na osiedlach III i IV w Jastrzębiu. List napisany został w ostrym tonie, znamionującym niebezpieczeństwo wybuchu niezadowolenia: „My górnicy kopalń z terenu Jastrzębia zwracamy się z prośbą o cofnięcie zakazu przeniesienia drewnianego kościoła z Jedłownika na Osiedle Przyjaźń. O cofnięciu zakazu chcemy się dowiedzieć w kościołach w Jastrzębiu-Zdroju i Jastrzębiu Górnym jeszcze przed 9 XII 1973 r. W przeciwnym wypadku »za karę« bojkotujemy wybory do rad narodowych w dniu 9 XII 1973 r. Upřednio wydany zakaz jest bezprawny. Postawienie baraku na terenie kościoła w Jastrzębiu Górnym zostało podyktowane troską o zdrowie naszych dzieci uczących się religii. Ponadto domagamy się wreszcie na zezwolenie budowy nowego kościoła w Jastrzębiu III i IV. Jeśli prośby nie pomogą wówczas będziemy musieli organizować strajk⁴⁹. Ostatecznie zgoda władz na budowę kościoła w Jastrzębiu-Zdroju została wydana w dniu 5 kwietnia 1974 roku⁵⁰.

Innym miejscem w województwie katowickim, gdzie problem budownictwa sakralnego nabrał na sile, było Osiedle Tysiąclecia w Katowicach. Przez wiele lat, mimo usilnych starań katowickiej kurii, nie udało się uzyskać zgody na budowę nowego kościoła. W grudniu 1970 roku na osiedlu mieszkało już 20 tysięcy osób, miało ich być 35 tysięcy, a docelowo aż 55 tysięcy⁵¹. Władze wojewódzkie dążyły do tego, aby wszyscy mieszkańcy osiedla – niezależnie od tego, czy byli ateistami, czy też nie – pozbawieni byli opieki duszpasterskiej: „Tak poważna ilość mieszkańców osiedla w tym

47 J. Kozyra, *W sytuacjach ekstremalnych*, [w:] *Wspomnienia o księdzu...*, s. 48; AAKat., Akta Lokalne, Jastrzębie Górne. Parafia św. Katarzyny. Ogólne, sygn. AL. 858, Z kroniki Parafii pod wezwaniem św. Katarzyny w Jastrzębiu Górnym, [np].

48 APKat., Urząd Wojewódzki w Katowicach, nr 543, Wydział do Spraw Wyznań, Jastrzębie-Zdrój Parafia N.S.P.J. (1955-1990), sygn. 150, Decyzja rozbioru baraku z dnia 26 XI 1973 r., k. 178; AIPNKat., WUSW w Katowicach, Sprawa Operacyjnego Rozpracowania krypt. „Budowlańcy”, sygn. IPN Ka 029/360, t. 1, Wniosek o wszczęcie sprawy operacyjnego rozpracowania krypt. „Budowlańcy”, k. 8v.

49 APKat., Urząd Wojewódzki w Katowicach, nr 543, Wydział do Spraw Wyznań, Jastrzębie-Zdrój Parafia N.S.P.J. (1955-1990), sygn. 150, List górników do PPRN w Wodzisławiu, k. 176.

50 AAKat., Akta Rzeczowe, Budownictwo kościołów w diecezji 1972-1979, sygn. ARZ 1076, Pismo wojewody katowickiego Jerzego Ziętka do kurii katowickiej z dnia 5 IV 1974 r., k. 124.

51 W. Skworc, *Budownictwo kościołów...*, s. 144-145; W. Skworc, *Miały być miasta bez Boga...*, s. 8.

młodzieży do chwili obecnej nie została ujęta w sposób zorganizowany w tryby administracji kościelnej. Osiedle nie posiada własnej parafii. Aktualne zapotrzebowanie na »usługi religijne« rozładowane jest przez kościoły pobliskich parafii katowickich [...]»⁵². Biskup Bednorz poszukiwał działki pod budowę kościoła, a także dążył do pozyskania poparcia mieszkańców osiedla. Duchowni zabiegali o nie w czasie odwiedzin duszpasterskich. W dniu 2 lutego 1971 roku w parafii Katowice-Dąb odbyła się z udziałem biskupa msza święta w intencji budowy nowej świątyni na Osiedlu Tysiąclecia. We mszy świętej, w trakcie której kazanie wygłosił biskup Bednorz, uczestniczyło 2 tysiące mieszkańców nowego osiedla. Świadczyło to o poparciu idei utworzenia nowej parafii i budowy kościoła⁵³.

Władze wojewódzkie w Katowicach nie były skłonne do wydania zgody na budowę nowego kościoła w Katowicach na osiedlu Tysiąclecia. Po spotkaniu z zastępcą przewodniczącego Prezydium WRN w Katowicach, Mirosławem Wierzbickim, w dniu 12 września 1973 roku, biskup Bednorz zanotował ważne spostrzeżenie w kwestii tych planów: „W referacie wyznaniowym [Prezydium WRN w Katowicach – M.S.] mówi się, że na Osiedlu 1000-lecia nie będzie kościoła, bo to jest osiedle socjalistyczne»⁵⁴.

Skomplikowana sytuacja duszpasterska była także w Tychach. W trakcie spotkania księdza proboszcza Eugeniusza Świerzego z przewodniczącym Prezydium MRN w Tychach Eugeniuszem Szyją w dniu 17 lutego 1973 roku omawiano kwestię budowy nowego kościoła. Do spotkania doszło na skutek wygłoszenia dnia 31 grudnia 1972 roku przez księdza Świerzego kazania, w którym duszpasterz domagał się zgody na budowę nowej świątyni. Zdaniem przewodniczącego Prezydium MRN Kościół nie mógł liczyć na pozytywne załatwienie tej sprawy: „[...] na budowę nowego kościoła w Tychach władze miejskie w żadnym wypadku nie wydadzą zezwolenia, gdyż w chwili obecnej przy olbrzymim wzroście przemysłu i szybkiej rozbudowie miasta jest wiele pilniejszych i ważniejszych potrzeb (mieszkania, żłobki, szkoły, drogi itp.). Ponadto dotychczasowa rejonizacja kościołów jest wystarczająca do obsłużenia wszystkich praktykujących katolików w mieście»⁵⁵.

52 AIPNKat., WUSW w Katowicach, sygn. IPN Ka 085/3, t. 3, Notatka informacyjna dot. aktualnej sytuacji na Osiedlu 1000-lecia w powiązaniu z parafią Rzym.-kat. Katowice-Dąb z dnia 17.12.1971 r., k. 257-258.

53 Ibidem, k. 258-262.

54 AAKat., Akta Rzeczowe, Protokoły rozmów z władzami. Korespondencja. Memoriały 1971-1985, sygn. ARZ 00647, Protokół z rozmowy biskupa Herberta Bednorza z Mirosławem Wierzbickim z dnia 12 IX 1973 r., k. 126-127.

55 APKat., Urząd Wojewódzki w Katowicach, nr 543, Wydział do Spraw Wyznań, Tychy Czulów Parafia św. Krzyża (1971-1984), sygn. 545, Notatka służbowa z dnia 17 II 1973 r., k. 52.

W drugiej połowie lat siedemdziesiątych szczególnym staraniem biskupa Bednorza nadal była budowa dwóch nowych kościołów – na Osiedlu Tysiąclecia w Katowicach oraz w Tychach. Władze jednak – jak można wnioskować z listu skierowanego 2 kwietnia 1976 roku do przewodniczącego WRN Zdzisława Grudnia – właśnie najbardziej sprzeciwiały się budowie tych dwóch obiektów: „W czasie rozmowy z Panem Przewodniczącym w grudniu ubiegłego roku – stwierdzał biskup – odniosłem wrażenie, że Pan Przewodniczący odnosił się negatywnie do budowy nowych kościołów w Tychach i na Osiedlu Tysiąclecia w Katowicach”⁵⁶. Biskup Bednorz podkreślił pełne zaangażowanie i poparcie dla budowy świątyń w tych miastach. Władze nie mogły liczyć w tej kwestii na żadne ustępstwa: „W sytuacji, gdy w jakimś mieście przybywa kilkanaście a nawet kilkadziesiąt tysięcy katolików, to mają oni prawo a nawet obowiązek wołania o budowę nowego kościoła. Muszę takie wołanie poprzeć całą duszą”⁵⁷. Biskup podkreślił, że nie odpuści w tych sprawach. Trudność polegała na tym, że dla władz wojewódzkich były to miejsca o dużym znaczeniu, ponieważ Osiedle Tysiąclecia w Katowicach i Tychy miały być, w założeniach ideologicznych, miejscami pozbawionymi idealistycznych mrzonek i brak zgody na budowę w tych miejscach kościołów miał charakter priorytetowy i prestiżowy. W obu przypadkach była to czytelną grą, prowadzoną przez władze: Kościół zmuszony był do kierowania wniosków, a strona państwowa stale odwlekała podjęcie decyzji. Działania te były ściśle związane z badaniem nastrojów panujących w kurii, jak i na osiedlach. Ostatecznie jednak w 1976 roku władze wyraziły zgodę na budowę nowego kościoła w Nowych Tychach⁵⁸.

Katowickiemu biskupowi pozostało jeszcze uzyskanie zgody na budowę kościoła w Katowicach. W „Liście pasterskim na dzień modlitw o budowę nowych kościołów” z dnia 2 października 1976 roku biskup Bednorz podkreślał, że najważniejszym zadaniem Kościoła lokalnego będzie budowa świątyni na Osiedlu Tysiąclecia w Katowicach. Biskup zarazem podał powód, dla którego od wielu lat nie można było uzyskać

56 AAKat., Akta Rzeczowe, Budownictwo kościołów w diecezji 1972-1979, sygn. ARZ 1076, Pismo biskupa Herberta Bednorza do Przewodniczącego WRN Zdzisława Grudnia z dnia 2 IV 1976 r., k. 179.

57 Ibidem, k. 179.

58 AAKat., Akta Rzeczowe, Budownictwo kościołów w diecezji 1972-1979, sygn. ARZ 1076, Pismo pierwszego zastępcy wojewody Zdzisława Gorczyca do kurii katowickiej z dnia 20 VII 1976 r., k. 192; J. Wycisło, *Tworzenie się parafii w wielkim mieście na przykładzie Tychów*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1994-1995, nr 27-28, s. 71-72; D. Bednarski, *Katolickie parafie w Tychach po II wojnie światowej*, [w:] *Tychy. Monografia historyczna*, red. R. Kaczmarek, Tychy 2011, s. 641; M. Sobeczko, *Miejsce dekanatu pszowskiego w diecezji katowickiej w latach 1924-2004*, Katowice 2012, s. 131-132; M. Sobeczko, *Historia parafii p.w. Matki Boskiej Uzdrawienia Chorych w Rydułtowach-Orłowcu w latach 1976-2009*, Rybnik 2009; [praca licencjacka w posiadaniu autora], s. 26-27.

zgody na tę budowę: „Tam nieliczna garstka ateistów od lat nie chce dopuścić do tego by większość katolicka miała swój kościół”⁵⁹.

W efekcie prowadzonych starań, a także z powodu pogarszającej się sytuacji politycznej, gospodarczej i społecznej Polski w drugiej połowie lat siedemdziesiątych, udało się uzyskać zgodę na budowę kościoła w Katowicach. Pozwolenie wydane zostało przez wojewodę katowickiego Stanisława Kiermaszka w dniu 27 maja 1977 roku⁶⁰. Wojewoda podkreślił znaczenie, jakie miał ten kościół dla biskupa Bednorza: „Wyraziłem zgodę na budowę obiektu sakralnego, którego realizację Kuria od kilku lat uznawała za najpilniejszą”⁶¹. Wydanie decyzji pod koniec maja miało również dwie inne przyczyny. Po pierwsze, władzom chodziło o zminimalizowanie ostrza wypowiedzi biskupów w trakcie pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców w Piekarach Śląskich⁶². Po drugie, decyzja wydana została w trakcie wizyty w Polsce watykańskiego dyplomaty Luigiego Poggiego, który także brał udział w pielgrzymce do Piekar w dniu 29 maja 1977 roku⁶³. Dzięki decyzji władz udało się biskupowi Bednorzowi uzyskać zgodę na najpilniejsze – pod względem duszpasterskim – budowy nowych kościołów. Starania o rozwój sieci parafialnej prowadzone były jednak nadal, ponieważ kilka wydanych zezwoleń nie rozwiązywało wszystkich trudności.

Znaczenie architektoniczne dla Górnego Śląska budownictwa sakralnego lat siedemdziesiątych

Budownictwo sakralne pod względem architektonicznym wielokrotnie przewyższało jakościowo i stylistycznie obiekty państwowe. Wybudowane w okresie PRL-u kościoły były wykonane staranniej, z dobrej jakości materiałów i często miały bardzo oryginalne kształty. Świątynie były budowane lepiej, ponieważ panowało przekonanie architektów, wykonawców, księży i społeczeństwa o przeciwstawianiu budowy

59 AAKat., Akta Rzeczowe, Listy pasterskie, sygn. ARZ 00178, List pasterski na dzień modlitw o budowę nowych kościołów z dnia 2 X 1976 r., k. 31.

60 AAKat., Akta Rzeczowe, Budownictwo kościołów w diecezji 1972-1979, sygn. ARZ 1076, Pismo wojewody katowickiego Stanisława Kiermaszka do kurii katowickiej z dnia 27 V 1977 r., k. 226; W. Skworec, *Budownictwo kościołów...*, s. 99.

61 APKat., Urząd Wojewódzki w Katowicach, nr 543, Wydział do Spraw Wyznań, Katowice Parafia Podwyższenia Świętego Krzyża i MB Uzdrawienia Chorych (1977-1985), sygn. 177, Pismo wojewody katowickiego Stanisława Kiermaszka do kurii katowickiej z dnia 27 V 1977 r., k. 111.

62 W. Skworec, *Budownictwo kościołów...*, s. 22.

63 K. Banaś, *Komunistyczny aparat bezpieczeństwa wobec pielgrzymek stanowych do Piekar Śląskich (1947-1989)*, Katowice 2013, s. 206-280.

kościół polityce władz. Większość z tych budynków powstała poza osiedlami i wyróżniała się od otoczenia. Z różnych względów nie wszystkie wybudowane w tym czasie obiekty sakralne można uznać jednak za wartościowe, ponieważ władza nie zezwalała architektom i przedsiębiorstwom budowlanym na współpracę z Kościołem. Reglamentowane były również materiały budowlane. Dla Kościoła bardzo często przydzielano materiały gorszej jakości. Z tych względów kościoły budowane były metodą gospodarczą przez wiernych, a materiały pozyskiwane były poza oficjalnym obiegiem lub sprowadzane z zagranicy – bardzo często były to dary zachodnich wspólnot religijnych⁶⁴. Biorąc pod uwagę wszystkie te uwarunkowania – niezależnie od polityki władz komunistycznych, zmierzającej do powstania zlaicyzowanej przestrzeni publicznej – nie udało się władzom zrealizować zamierzonego celu.

Podsumowanie

W dniu 16 października 1977 roku biskup Bednorz wystosował „List pasterski na niedzielę w intencji budowy nowych kościołów”, w którym podsumował dotychczasowe starania o budowę nowych kościołów w diecezji katowickiej w latach siedemdziesiątych. Podkreślił, że istniało wiele miejsc, w których niezbędne było wzniesienie świątyni, co zostało zrealizowane dzięki ścisłej współpracy duchownych i wiernych: „Wiemy, że takich punktów było w diecezji do niedawna kilkadziesiąt. Dzięki Bogu, ich liczba zmniejsza się stale z roku na rok, gdyż otrzymujemy już pozwolenia na budowę nowych kościołów. Nie jest to żaden nadzwyczajny przywilej, żadna wyjątkowa łaska, że dziś budujemy kościoły. To nasze elementarne prawo, które wreszcie zostało respektowane. Cieszymy się, wyrażając równocześnie wdzięczność władzom państwowym, które zdobyły się na uznanie tego prawa”⁶⁵. Działania władz politycznych, blokujących budowę nowych kościołów w latach siedemdziesiątych poprzez reglamentowanie zezwoleń i przeciąganie finalizowania wszystkich niezbędnych formalności, zmierzały do przebudowy i „laicyzacji” przestrzeni publicznej. Głównym celem było powstanie „miast bez Boga”, do których na terenie województwa katowickiego zaliczano między innymi Katowice Osiedle Tysiąclecia, Tychy oraz Jastrzębie-Zdrój. Stopniowo, poprzez przydział zezwoleń na remonty istniejących już świątyni zmierzano również do wyburzenia nieremontowanych od lat kościo-

64 A. Basista, *Betonowe dziedzictwo. Architektura w Polsce czasów komunizmu*, Warszawa-Kraków 2001, s. 147-155; R. Gryz, *Pozwolić czy nie?...*, s. 61.

65 AAKat., Akta Rzeczowe, Komisja Episkopatu d/s budownictwa kościołów 1972-1988, sygn. ARZ 1082, List pasterski na niedzielę w intencji budowy nowych kościołów (16.X.1977 r.), [np].

łów. W ten sposób władzom miało udać się zbudować nową, „laicką” przestrzeń, ale przede wszystkim zateizowane społeczeństwo, ponieważ zwalczanie budownictwa sakralnego nie było celem samym w sobie, ale miało być skutecznym narzędziem do walki z religijnością Polaków.

Summary

One of the main purposes of new communist governments in Poland was the secularization of a society. To achieve that, authorities were fighting a church building, what was the reason of quarrels between the communistic country and the church. The politic of communistic authorities, grappling with the church building construction on Silesia in the years 1970-1980 was well elaborated. The biggest conflicts took place in Jastrzębie-Zdrój, Tychy and the *Millenium* Housing Estate in Katowice. The politic governments activities were blocking the building of new churches, controlling licenses and prolonging the essential formalities transaction. That was the way to move towards a rebuilding and secularization of the public space.

Bibliografia

Archiwalia

- Archiwum Akt Nowych w Warszawie
- Urząd do Spraw Wyznań w Warszawie.
- Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach
Akta Lokalne: Jastrzębie Górne. Parafia św. Katarzyny; Jastrzębie Górne. Parafia św. Katarzyny. Kaplica (ze stodoły) przy kościele parafialnym 1972-1973; Jastrzębie-Zdrój. Parafia NSPJ.
Akta Rzeczowe: Budownictwo kościołów diecezji; Komisja Episkopatu ds. budownictwa kościołów 1972-1988; Listy pasterskie; Protokoły rozmów z władzami. Korespondencja. Memoriały.
- Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach
- WUSW w Katowicach:
Budownictwo kościelne 1978-1980.
Sprawa Operacyjnego Rozpracowania krypt. „Budowlańcy”.
Sprawy wyznaniowe – rozmowy, wizyty, komentarze: sygn. IPN Ka: 085/3, t. 3, 085/5.
- Archiwum Państwowe w Katowicach

- Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Katowicach.
- Urząd Wojewódzki w Katowicach, Wydział do Spraw Wyznań.

Źródła drukowane

- Friszke A., *PRL wobec Kościoła: akta Urzędu do Spraw Wyznań 1970-1978*, Warszawa 2010.
- *Tajne dokumenty. Państwo – Kościół 1960-1980*, Londyn 1996.

Badania ankietowe

- Ankiety przeprowadzone przez studentów historii Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w latach 2012-2014 wśród swoich bliskich, krewnych i znajomych żyjących w okresie PRL-u, (mps w posiadaniu autora).

Opracowania

- Banaś K., *Komunistyczny aparat bezpieczeństwa wobec pielgrzymek stanowych do Piekar Śląskich (1947-1989)*, Katowice 2013.
- Basiak W., *Proboszcz*, [w:] *Wspomnienia o księdzu Czesławie Podleskim*, red. S. Michałowski, Katowice 2010.
- Basista A., *Betonowe dziedzictwo. Architektura w Polsce czasów komunizmu*, Warszawa-Kraków 2001.
- Bednarski D., *Katolickie parafie w Tychach po II wojnie światowej*, [w:] *Tychy. Monografia historyczna*, red. R. Kaczmarek, Tychy 2011.
- Dudek A., Gryz R., *Komuniści i Kościół w Polsce (1945-1989)*, Kraków 2003.
- Dudek A., *Lawirowanie. Ekipa Gierka wobec Kościoła katolickiego (1971-1978)*, „Więź” 1999, nr 7.
- Dudek A., *O działaniach antykościelnych władz PRL w latach 1958-1966*, „Chrześcijanin w Świecie. Zeszyty ODiSS” 1994, nr 1.
- Dudek A., *Problem budownictwa sakralnego w stosunkach państwa z Kościołem rzymskokatolickim w Polsce w latach 1957-1970*, „Dzieje Najnowsze” 1995, nr 1.
- Eisler J., *Siedmiu wspaniałych. Poczet pierwszych sekretarzy KC PZPR*, Warszawa 2014.
- Gryz R., *Między liberalizacją a dezintegracją. Stosunki państwo-Kościół w latach siedemdziesiątych*, [w:] *Stosunki państwo – Kościół w Polsce 1944-2010. Studia i materiały*, red. R. Łatka, Kraków 2013.
- Gryz R., *„Na masowe budownictwo sakralne nie pójdziemy” Ekipa Gierka wobec*

- budowy katolickich świątyń (1970-1980)*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2005, nr 1.
- Gryz R., *Pozwolić czy nie? Władze PRL wobec budownictwa katolickich obiektów sakralnych w latach 1971-1980*, Kielce 2007.
  - Kłakus M., *Parafia pw. Najświętszej Maryi Panny Matki Kościoła w Jastrzębiu-Zdroju w latach 1974-1980: budowa kościoła i tworzenie parafii*, Katowice 2006.
  - Kozyra J., *W sytuacjach ekstremalnych*, [w:] *Wspomnienia o księdzu Czesławie Podleskim*, red. S. Michałowski, Katowice 2010.
  - Marek Ł., „Kler to nasz wróg”. *Polityka władz państwowych wobec Kościoła katolickiego na terenie województwa katowickiego w latach 1956-1970*, Katowice 2009.
  - Myszor J., *Wznoszenie z ruin*, „Gość Niedzielny” 2008, nr 28, dodatek „Przez morze czerwone. Kościół w Polsce pod rządami komunistów. Budowanie kościołów w PRL”.
  - Pawlicka K., *Polityka władz wobec Kościoła katolickiego (grudzień 1970 – październik 1978)*, Warszawa 2004.
  - Podleski Cz., *Biskup moich święceń kapłańskich. Wspomnienie*, [w:] *Ks. bp dr Herbert Bednorz. Działalność duszpasterska*, red. R. Brom, J. Malicki, J. Śliwiok, Katowice 2007.
  - Skotnica S., *Działalność duszpasterska a polityczno-społeczne postawy robotników Jastrzębiu-Zdroju w latach 1980-1981*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1992-1993, nr 25-26.
  - Skworc W., *Budownictwo kościołów w diecezji katowickiej w latach 1945-1989*, Katowice 1996
  - Skworc W., *Miały być miasta bez Boga*, „Gość Niedzielny” 2008, nr 28, dodatek „Przez morze czerwone. Kościół w Polsce pod rządami komunistów. Budowanie kościołów w PRL”.
  - Skworc W., *Zarys historii budownictwa sakralnego w Diecezji katowickiej w latach 1930-1990*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1994-1995, nr 27-28.
  - Sobeczko M., *Historia parafii p.w. Matki Boskiej Uzdrawienia Chorych w Rydułowcach-Orłowcu w latach 1976-2009*, Rybnik 2009; [praca licencjacka w posiadaniu autora].
  - Sobeczko M., *Miejsce dekanatu pszowskiego w diecezji katowickiej w latach 1924-2004*, Katowice 2012.
  - Sobeczko M., *Między konformizmem a kontestacją. Polskie społeczeństwo wobec budowy nowej socjalistycznej rzeczywistości przez władze komunistyczne w latach 1945-1989*, „Pisma Humanistyczne” 2013, nr XI,

- Sobeczko M., *Ponad granicami. Budowa nowej socjalistycznej rzeczywistości przez polskie władze komunistyczne w latach 1945-1989*, [w:] *Problematyka granic w refleksji społeczno-humanistycznej*, red. M. Kornacka, G. Libor, M. Szpoczek-Sało, Katowice 2012.
- Walowie I. i W., *Budowanie nowego kościoła*, [w:] *Wspomnienia o księdzu Czesławie Podleskim*, red. S. Michałowski, Katowice 2010.
- Wycisło J., *Tworzenie się parafii w wielkim mieście na przykładzie Tychów*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1994-1995, nr 27-28.

Strony internetowe

- Parafie Jastrzębia-Zdroju, http://www.encyklo.pl/index.php5?title=Kategoria:_Parafie_-_J, (12.10.2014).

---

dr Mateusz Sobeczko – jest absolwentem historii na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. W dniu 23 września 2014 roku obronił rozprawę doktorską pod tytułem: „Polska Zjednoczona Partia Robotnicza w Katowicach wobec Kościoła katolickiego w latach 1970-1980” na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, uzyskując tym samym stopień doktora nauk humanistycznych. Od 2012 roku jest pracownikiem Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie Oddziału w Katowicach. Działa w „Stowarzyszeniu Humanistycznym: Europa, Śląsk, Świat Najmniejszy”. Jego zainteresowania badawcze skupiają się w kręgu historii Kościoła katolickiego, historii Śląska i okresu PRL-u. Zajmuje się stosunkami państwo-Kościół w PRL. Prowadzi badania nad tożsamością regionalną i narodową oraz historią mentalności w XX i XXI wieku. Innym polem badawczym jest kultura, nauka i sztuka okresu po 1945 roku.

kontakt: mateusz.sobeczko@onet.pl